

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE OMULUI: LIMITARE ȘI RESTRÎNGERE

Artur REGUȘ,
avocat

RÉSUMÉ

Maintenant, la démocratie est devenue inimaginable sans les plus larges droits et libertés des citoyens, mais, en même time, et sans leur restreindre et interdiction. Du cet point de vue la probleme des limites de la liberté humaine dans la société en général, est une probleme du restriction des droits, qui suppose des mesures positives visant à la réalisation des droits et libertés de l'homme et du citoyen, aspect qui exclut l'utilisation de moyens illégaux pour leur exercice.

Realizarea drepturilor și libertăților în cadrul societății impune colaborarea oamenilor, ceea ce face inevitabile unele limitări și restrângeri, dictate, în primul rând, de necesitatea respectării drepturilor și libertăților altor persoane, dar și pentru funcționarea normală a colectivităților umane, a societății și a statului în ansamblu [4, p. 42].

Indiscutabil, drepturile și libertățile trebuie exercitate în cadrul unor coordonate juridice, la care se adaugă cele morale, politice, confesionale, filosofice etc. Plus la aceasta, însuși conceptul de libertate ține de respectarea drepturilor și libertăților individuale. Posibilitatea juridică a stabilirii unor limitări răspunde nevoii de a asigura securitatea juridică a drepturilor și libertăților celorlalți, în perspectiva realizării intereselor individuale, naționale, de grup, a binelui public [3, p. 117].

Potrivit cercetătorilor problema restrîngerii drepturilor și libertăților omului de către organele statului (fiind una dintre cele mai actuale pe parcursul întregii istorii a civilizației umane) a căpătat o importanță deosebită, la sfîrșitul sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea, în contextul ideii și practicii de edificare a statului de drept. Aceasta deoarece sarcina coordonării intereselor cetățenilor de semnificație socială cu cele ale puterii nu poate fi realizată fără

asigurarea unui echilibru între interesele individului, a societății civile și a statului. Un asemenea echilibru poate fi obținut prin intermediul impunerii unor restrîngeri raționale atît pentru puterea statului exercitată asupra cetățeanului, cît și pentru drepturile și libertățile omului [9, p. 30].

Astfel, democrația a devenit de neimaginat fără cele mai largi drepturi și libertăți pentru cetățeni, dar și fără anumite interdicții și restrîngeri a acestora. Din perspectiva dată problema limitelor libertății omului în societate în general este problema restrîngerii drepturilor, care reprezintă măsuri orientate spre realizarea pozitivă a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, moment ce exclude utilizarea mijloacelor nelegitime de realizare a lor [12, p. 16].

Prin urmare, democrația este strîns legată de problema protecției drepturilor omului și depinde de gradul de civilizație atins de societate. Ea este o revendicare colectivă, dar și o limită a drepturilor

omului, prin caracterul relativ al acestora, adică prin posibilitatea recunoscută statelor de a limita exercițiul unor drepturi sau libertăți fundamentale în scopul protejării drepturilor celorlalți sau ale societății în ansamblu [6, p. 109].

Din această perspectivă, este semnificativ a preciza că atît în documentele internaționale, cît și în legislația internă a statelor poate fi atestată ideea nu numai a posibilității restrîngerii drepturilor și libertăților omului într-o societate democratică, dar și a necesității restrîngerii acestora în interesul societății.

Pornind de la faptul că drepturile și libertățile omului și cetățeanului nu sunt oferite de către stat (ele sunt doar recunoscute, garantate, respectate și apărate de către stat ca deja existente), acestea fiind inalienabile, este important de subliniat că omul nu poate fi privat de dreptul său, ci doar poate fi limitat sau restrîns în exercitarea lui. De aici, pot fi desprinse două categorii importante: *limitarea* drepturilor și libertăților și *restrîngerea* acestora (categoriile ce adesea sunt confundate) [2, p. 342].

Limita/limitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În sens general, libertatea este starea în care un om nu este supus coerciției prin voința arbitrară a

statului sau a altor persoane, însă libertatea ca stare existențială a omului sau libertățile fundamentale constituționale nu pot fi nelimitate, absolute. Limitele libertății sunt determinate în primul rând de condiția socială a omului care presupune atât necesitatea realizării interesului general, cât și respectarea drepturilor și libertăților altora. Trebuie să existe un raport rezonabil bazat pe principiul proporționalității între exercitarea diferitelor libertăți de care se bucură fiecare om și, totodată, între libertățile individuale și interesul general al societății. La rândul său, societatea are dreptul de a interveni în sfera individuală doar atunci când acțiunile cuiva lezează interesele legitime ale altor oameni.

Noțiunea de limită a drepturilor fundamentale este cunoscută încă din secolul al XIX-lea când Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului s-a referit la limitele naturale ale exercitării drepturilor naturale. Concepția susținută de această declarație este valabilă pînă în prezent. Limitele drepturilor fundamentale au o justificare socială și sunt determinate de interacțiunea dintre membrii societății în exercitarea drepturilor fundamentale. Prin interpretarea art. 4 din Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului se evidențiază că exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decît cele care asigură celorlalți membrii ai societății exercitarea aceluiași drepturi. Cele două comandamente care stau la baza limitelor edictate de dreptul pozitiv sunt coexistența libertăților și protecției sociale, altfel spus exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale nu trebuie să contravină ordinii existente la viața socială.

Găsirea soluțiilor care să ar-

monizeze interesele individuale cu cele sociale în situația în care drepturile și libertățile s-ar putea limita, nu este tocmai justă pentru imperativele unei societăți democratice, deoarece trebuie să primeze realizarea echilibrului între cetățeni și autoritățile publice ca și între autorități și cetățeni. De aici decurge desigur că limitele impuse drepturilor și libertăților fundamentale trebuie să fie adecvate unui scop legitim precis: protecția societății, a ordinii social economice și politice, a ordinii de drept sau pentru protecția drepturilor altora. În consecință, prin existența altor limite pentru exercitarea drepturilor fundamentale se justifică ideea de protecție constituțională a unor importante valori umane sau statale împotriva ingerințelor arbitrare sau abuzive ale autorității statale.

Unii cercetători fac distincție dintre limitele drepturilor și libertăților și limitarea acestora. Astfel, în viziunea lui D. Micu, *limita* este necesară pentru că oferă deschidere, pe cînd *limitarea* îngreșează și deci este un fenomen negativ. În acest sens, precizează că prevederea în lege a unor drepturi și libertăți nelimitate sau a căror exercitare este nelimitată produce consecințe negative care provin atât din necircumscrierea cadrului de exercitare, cât și din lipsa lor de conținut real. Absența limitelor prevăzute în lege care să permită diferințierea comportamentului legal de cel ilegal, al modului de exercitare a dreptului în conformitate cu legea sau în contradicție cu litera și spiritul ei, deschide calea arbitrariului, a interpretărilor care nu se bazează pe normele de drept pozitiv și conferă astfel sistemului juridic, trăsături improprii statului de drept. Altfel spus, drepturile și libertățile sunt reglementate de lege, dar exercitarea lor este

împiedicată sau restrînsă, întrucît lipsește caracterul efectiv, real. Comportamentul titularilor unor drepturi “nelimitate” prin lege este considerat legal sau ilegal pe baza unor criterii stabilite discreționar de către organele de aplicare a legii [6, p. 141].

Un alt autor român sublinia, în acest context, că libertatea are sens numai în condițiile existenței limitei deoarece pentru a se manifesta ea trebuie să depindă de ceva, să se circumscrie unor coordonate: „libertatea umană se interpretează într-un mănunchi de limite care sunt condiția exercițiului ei” [5, p. 11].

Limitarea, spre deosebire de caracterul necesar al limitei, îngreșează exercitarea drepturilor individuale deoarece le condiționează în mod excesiv aplicarea [6, p. 141].

Exceptînd această diferențiere, E. Aramă notează că libertatea unui subiect nu poate încălca libertatea altuia, fiecare poate face liber numai ceea ce pot face liber ceilalți, astfel încît în mod inevitabil apare problema limitării drepturilor. Limitarea se poate considera ca o modalitate civilizată de a reglementa libertatea persoanei în societate. În viziunea cercetătoarei, o trăsătură de bază a limitărilor este că ele micșorează volumul posibilităților, a libertăților, deci și a drepturilor, ceea ce se face cu ajutorul stabilirii obligațiilor, pedepselor, interdicțiilor. Menirea limitărilor este îngustarea libertății și împiedicarea realizării intereselor antisociale ale persoanei [1, p. 152].

Prin urmare, limitarea drepturilor caracterizează situația omului în societate și stat, reflectă nivelul libertății individului oferită prin lege și asigurată în mod real, ca sens al statutului constituțional al

persoanei. Din această perspectivă, limitarea drepturilor presupune limita stabilită de legiuitor, a realizării de către individ a drepturilor și libertăților sale, care se exprimă prin interdicții, ingerințe, obligații, răspunderi, existența cărora este determinată de necesitatea protejării valorilor sociale consacrate constituțional, iar menirea rezidă în asigurarea echilibrului necesar între interesele individului, societății și statului [13, p. 12; 12, p. 18].

Într-o altă viziune „limitarea” este înțeleasă ca fiind modificarea conținutului sau volumului de acțiune a normei juridice, când apare necesitatea de a coordona interesele divergente ale persoanei, societății și statului. Modificarea de obicei este în direcția micșorării volumului sau hotarelor dreptului cu menținerea conținutului. Respectiv, sub acest aspect mai potrivit pentru această procedură se consideră a fi termenul „restrângere”, pentru care este caracteristică cerința de a determina bazele specifice ale reglementării juridice a procesului de interacțiune a omului și statului în condiții deosebite [1, p. 152-153].

Din aceste considerente, unii cercetători deosebesc îngustarea volumului dreptului – „restrângerea” și modalitățile juridice de fixare a hotarelor libertății permise – interdicții, rezerve, excepții, care precizează conținutul dreptului, dar nu-l îngustează. În acest sens, L. I. Gluhareva pledează contra confuziei dintre a stabili limitele de realizare a drepturilor subiective și a restrânge volumul unui drept, deoarece o astfel de micșorare poate fi atât pozitivă (în interes general), cât și negativă – cu încălcarea dreptului persoanei [11, p. 285].

Restrângerea drepturilor omului.

Întru explicarea categoriei de restrângere a drepturilor omului, cercetătoarea I. D. Iagofarova [14, p. 15] invocă două sensuri ale acesteia:

- în primul rând, restrângerea reprezintă excluderea din totalitatea drepturilor și libertăților omului a unor drepturi. O asemenea excludere, adică micșorare cantitativă a drepturilor și libertăților ce-i aparțin deja omului și cetățeanului are loc în virtutea diferitor împrejurări obiective și subiective, care au cel mai adesea caracter politic. Asemenea situații au loc, de exemplu, în cazul stărilor excepționale;

- în al doilea rând, restrângerea reprezintă micșorarea volumului sau conținutului drepturilor și libertăților concrete prin stabilirea unor limite spațiale, temporale, unui anumit cerc de subiecți sau a anumitor variante de comportament.

Într-o altă opinie, restrângerea drepturilor poate avea loc prin interzicerea directă a folosirii unora dintre ele, cât și prin excluderea unor posibilități din conținutul dreptului concret, or prin stabilirea unei proceduri speciale de realizare a acestui drept [10, p. 171].

În acest context, cercetătoarea E. Aramă atrage atenția asupra distincției dintre „restrângere” și „diminuare”, subliniind că în limbajul juridic aceste categorii nu sunt sinonime, restrângerea drepturilor fiind permisă, iar diminuarea – nu. Diminuarea presupune micșorarea conținutului material, volumul de bunuri și garanții, reprezentându-se ca o limitare nelegală și nefundamentată a drepturilor – adică o limitare a volumului, acțiunii în timp, spațiu și asupra persoanelor, o suprimare a garanțiilor de protecție sau reducerea lor. Din această perspectivă, este important ca

restrângerea să nu fie interpretată larg, pentru ca astfel să nu ducă la diminuarea drepturilor garantate de Constituție și legi. Restrângerea drepturilor unei persoane trebuie să fie astfel proporțională cu scopul asigurării drepturilor altora [1, p. 157].

Sub acest aspect, vom preciza că însăși Constituția Republicii Moldova stabilește în art. 54 alin. (1) că „În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar *suprima* sau ar *diminua* drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului”. Mai mult ca atât, în art. 142 alin. (2) este prevăzut că „Nici o revizuire (a Constituției) nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.” Respectiv, este destul de clar că pe lângă diminuare este interzisă și suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, termen ce poate fi interpretat ca *înlăturare, interzicere, a face să nu mai existe*.

Prin urmare, limita dintre „restrângerea” drepturilor și „suprimarea sau diminuarea” drepturilor este considerată a fi oarecum flexibilă, de aceea pentru a rămâne în prezența „restrîngerii” se impune a fi necesar respectarea anumitor condiții și exigențe [2, p. 346], care de altfel sunt reglementate în același text constituțional.

În general, se poate constata că restrângerea se referă la situațiile în care autoritățile statale au competența constituțională sau conferită în baza altor categorii de acte normative de a îngădi exercitarea unor drepturi prin măsuri considerate necesare într-o societate democratică aplicate în scopul realizării unui interes public sau pentru a ocroti drepturile și libertățile altora. Constituția folosește un

procedeu simplu și eficient pentru reglementarea restrîngerii exercițiului unor drepturi și libertăți prin dispozițiile unui singur articol ce permite restrîngerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, dar numai condiționat [7, p. 171].

În ceea ce privește restrîngerea exercițiului unor drepturi în doctrină s-a făcut distincția între împrejurări comune de restrîngere care formează obiectul de reglementare al art. 54 din Constituție, iar pe de altă parte împrejurări speciale proprii unor drepturi și libertăți. Împrejurările comune de restrîngere au un caracter temporar pentru a nu aduce atingere substanței dreptului și, totodată, măsurile de restrîngere pentru a fi constituționale trebuie să respecte cumulativ condițiile prevăzute de art. 54; potrivit acestui articol, restrîngerea exercițiului unor drepturi, se poate înfăptui numai prin lege. Termenul de „lege” a fost interpretat de doctrină ca făcînd trimitere la sensul restrîns al termenului, anume actul normativ emis de Parlament [7, p. 164].

Daca admitem această interpretare nu poate fi vorba de restrîngere a exercițiului unor drepturi sau libertăți printr-un alt act tip de act normativ, nici printr-un alt act normativ de natură legislativă, cum ar fi spre exemplu ordonanțele de guvern.

Datorită prevederii exprese a motivelor de restrîngere de către art. 54, legiutorul nu poate invoca un alt motiv de restrîngere; cu toate acestea nici invocarea unui motiv din cele enumerate de Constituție nu este suficientă, existînd o limită a invocării acestor cauze de restrîngere. Această limită a motivelor rezultă din modul în care trebuie să fie înțeleasă libertatea individuală într-o democrație li-

berală. Lipsind în Constituția Republicii Moldova, condiția în cauză poate fi atestată în Constituția României revizuită care conține o condiție suplimentară pentru ca restrîngerea drepturilor omului să poată opera, și anume ca ea să fie necesară într-o societate democratică, valorificînd astfel prevederile documentelor internaționale în materie, care includ o circumstanțiere de natură similară pentru marja de apreciere lăsată la discreția statelor [8, p. 538].

În acest sens, Convenția Europeană a Drepturilor Omului a stabilit un set de criterii care determină întinderea acestor „marje” pentru ca acțiunea statului în vederea restrîngerii drepturilor omului să fie necesară într-o societate democratică:

a) Adjectivul „necesar” nu e sinonim cu indispensabil și nici nu are flexibilitatea unei expresii ca „admisibil”, obișnuit, util sau „de dorit”;

b) Statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere care nu e nelimitată în privința impunerii de restricții, dar Curtea e cea care emite decizia finală asupra compatibilității acestora cu Convenția;

c) Expresia „necesară într-o societate democratică” înseamnă că pentru a fi compatibilă cu Convenția, restricția trebuie să corespundă necesității sociale imperioase și să fie proporțională cu scopul urmărit.

De asemenea, trebuie menționată și o ultimă condiție de o egală importanță și anume că măsura de restrîngere trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o.

Principiul proporționalității înțeles ca relație adecvată între măsurile prin care se limitează exercițiul drepturilor și libertăți-

lor, situația de fapt și scopul legitim urmărit, reprezintă un criteriu important pentru determinarea acestor limite, evitarea excesului de putere, dar și o garanție a drepturilor consacrate constituțional. Potrivit reglementărilor interne limitele puterii statului care presupun și constrîngere sunt stabilite nu numai prin lege, dar și de necesara adecvare a măsurilor dispuse la situația de fapt și la scopurile urmărite care exprimă interesul general sau binele comun.

Vom preciza în acest sens că între o restrîngere legitimă, deci constituțional justificată, și una proporțională cu cauza care o motivează există o mare diferență. Astfel, pot exista restrîngeri ale exercițiului unor drepturi care deși sunt justificate de cauze expres menționate în Constituție sunt disproporționate față de acestea și pe cale de consecință devin neconstituționale [8, p. 542].

În același context, considerăm necesar a enunța și existența categoriei de *derogări* (în special la nivel comunitar), care exprimă îngrădiri mai ample ale drepturilor și libertăților fundamentale și se caracterizează prin restrîngerea accentuată a exercitării drepturilor, dar și prin eliminarea unor garanții specifice.

Derogările sunt limite cu caracter permanent, care pot fi dispuse de către state în situații excepționale. Dispozițiile art. 15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului stabilesc că statele pot lua măsuri derogatorii de la obligațiile impuse autorităților naționale privind garantarea drepturilor consacrate de Convenție în caz de război sau alt pericol public ce amenință viața națiunii. Măsurile derogatorii pot fi prevăzute în legislația statelor sau în cuprinsul clauzelor derogatorii. Pentru a nu

fi arbitrarie derogările trebuie să respecte anumite condiții: a) să fie aplicate numai în situații excepționale care reprezintă un pericol public ce amenință viața națiunii; b) să fie prevăzute de lege; c) să fie compatibile cu celelalte obligații pe care statele părți le-au potrivit dreptului internațional public; d) să fie adecvate situației de fapt, adică să fie strict justificate de exigențele situației.

Din cele prezentate în acest studiu se poate observa că drepturile și libertățile fundamentale pot fi exercitate doar respectând anumite condiții și totodată acestora li se pot aplica măsuri de restrângere, măsuri derogatorii sau li se pot impune limite în ceea ce privește exercitarea lor. Aceste măsuri oferă un grad de protecție drepturilor fundamentale, prin limitarea puterii statului și, de asemenea, prin protejarea drepturilor și libertăților celorlalți membri ai societății.

Generalizând, vom preciza în special diferențele dintre cele trei concepte: restrângere, limită și derogare. Astfel, între noțiunea de limită și restrângere principala distincție este aceea că limita este un element de conținut al dreptului și e necesară pentru exercitarea sa, în timp ce restrângerea, prin măsuri dispuse de către autoritățile statale, îngreuește exercitarea unui drept în vederea protejării sau realizării unui scop legitim. Între derogare și restrângere trebuie menționată diferența ce constă în faptul că restrîngerile pot viza, în principiu,

orice drept fundamental, spre deosebire de derogări care pot avea ca obiect numai unele drepturi ale omului, garantate de instrumente juridice internaționale. În cele din urmă și limitele se deosebesc de derogări, acestea din urmă fiind limite cu caracter permanent al exercițiului drepturilor.

Referințe bibliografice:

1. ARAMĂ E. *Repere metodologice pentru studierea și aplicarea dreptului*. Chișinău CEP USM, 2009.
2. CHETRUȘ U. *Restrîngerea drepturilor și libertăților omului – esență și formă de exprimare a constrîngerii juridice într-un stat de drept*. În: „Respectarea drepturilor omului – condiție principală în edificarea statului de drept în Republica Moldova”, Materialele conferinței științifico-practice internaționale (din 17 septembrie 2010, mun. Bălți). Chișinău: F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2010.
3. *Constituția României, comentată și adnotată*. București: Regia autonomă „Monitorul Oficial”, 1994.
4. CREANGĂ I., GURIN C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*. Chișinău: TISH, 2005 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”).
5. LIICEANU G. *Despre limită*. București: Editura Humanitas, 2007.
6. MICU D. *Garantarea drepturilor omului*. București: ALL BECK, 1998.

7. MURARU I., E. S.TĂNĂSESCU *Drept constituțional și instituții politice*. vol I. București: Editura All Beck, 2003.

8. MURARU I., TĂNĂSESCU E. S. *Constituția României. Comentariu pe articole*. București: Editura C. H. Beck, 2008.

9. БЕЛЫЙ А. В. *Понятие и значение ограничения прав и свобод человека и гражданина*. In: Вестник Челябинского Государственного Университета. Право. Выпуск 18. 2009, №7 (145).

10. ГАСАНОВ К. К., СТРЕМОУХОВ А. В. *Абсолютные права человека и ограничения прав*. În: Правоведение, 2004, № 1 (252).

11. ГЛУХАРЕВА Л. И. *Права человека (социально-философские основы и государственное регулирование)*. Москва, 2003.

12. КВИТКО А. Ф. *Конституционно-правовые ограничения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации*. Автореферат диссертации ... канд. юрид. наук. Москва, 2007.

13. РАССОЛОВА Е. Ш. *Ограничения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: конституционно-правовое исследование*. Автореферат диссертации ... канд. юрид. наук. Москва, 2009.

14. ЯГОФАРОВА И. Д. *Основные характеристики ограничения прав и свобод человека: теоретико-правовой аспект*. În: Академический Юридический Журнал, 2002, № 4.